

Штиинца, 1984. – 150 с.; 10. Гонца Г.В. Молдавско-русские связи в первые десятилетия XVI в. // Социально-экономическая и политическая история Молдавии периода феодализма. – Кишинев: Штиинца, 1988. – С. 62-72; 11. Добржанський О., Макар Ю., Масан О. Хотинщина: історичний нарис. – Чернівці: Молодий буковинець, 2002. – 462 с.; 12. Жуковський А. Історія Буковини. – Чернівці: Час, 1991. – Ч.1. – 120 с.; 13. Исторические связи народов СССР и Румынии в XV – начале XVIII в.: Документы и материалы: в 3-х т. – М.: Наука, 1970. – т.1. 1408-1632. – 363 с.; 14. История Румынии / И.Болован, И.-А. Поп (координаторы) и др. / Пер. с рум. – М.: Весь мир, 2005. – 680 с.; 15. Карпо В.Л., Масан О.М. Роль хотинського і чернівецького старост у польсько-молдавському прикордонному співробітництві (друга половина XV-перша половина XIV ст.) // Питання історії України: Зб. наук. статей. – Чернівці, 2002. – Т.5. – С. 111-117; 16. Масан О.М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. // Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (З давніх часів до середини XX ст.) [Кол. Моногр.] / В.М. Ботушанський, С.М. Гакман, Ю.І. Макар та ін. За заг. ред. Ботушанського В.М. – Чернівці: Рута, 2005. – 744 с.; 17. Мохов Н.А. Дружба ковалась веками (Молдавско-русско-украинские связи с древнейших времен до начала XIX в.). – Кишинев: Штиинца, 1980. – 280 с.; 18. Мохов Н.А., Стратиевский К.В. Роль русского и украинского народов в исторических судьбах Молдавии. – Кишинев: Карта Молдовеняскэ, 1963. – 65 с.; 19. Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя четверть XIV-начало XIX в.) / Под ред. Д.М. Драгнева. – Кишинев: Штиинца, 1987. – 464 с.; 20. Стати В. Штефан История Молдовы / Василе Стати. - Кишинев: F.E.P. "Tipografia Centrală", 2002. - 480 с.; 21. Ciobanu V. Aspărător al moștenirii lui Ștefan cel Mare // Petru Rareș / red. coord. L.Șimanschi. - București: Editura Academiei RSR, 1978. – 336 p.

УДК: 271.2–67(478+498.3)“13/15”

Дмитро ЧУЧКО

ВЗАЄМИНИ МОЛДАВСЬКИХ ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКОВНИХ ІЄРАРХІВ З ВОЄВОДАМИ ЗЕМЛІ МОЛДАВСЬКОЇ В СЕРЕДИНІ XIV – XVI СТ.

У дослідженні, на основі широкого кола джерел та історичних праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, досліджується проблема взаємин православних церковних ієрархів (духовна влада) з воєводами (світська влада) в Молдавії протягом середини XIV – XVI ст. Зокрема, простежено особливості формування та утвердження на теренах Молдавського воєводства ідеї богоданності влади світського володаря, запозиченої з імперії «рамеїв», де вона була фундаментом візантійської концепції держави. Значне місце відведено вивченню питання статусу та владних прерогатив молдавських православних митрополитів. Окрему увагу приділено постатям молдавських воєвод та їхнім прагненням утвердити свою владу за допомогою Православної Церкви.

Ключові слова: духовна влада, митрополит, Молдавія, Церква, воєвода, світська влада.

Дмитрий ЧУЧКО

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ МОЛДАВСКИХ ЦЕРКОВНЫХ ИЕРАРХОВ С ВОЕВОДАМИ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ В СЕРЕДИНЕ XIV – XVI ВВ.

В исследовании на основе широкого круга источников и исторических работ отечественных и зарубежных исследований исследуется проблема взаимоотношений православных церковных иерархов (духовная власть) с воеводами (светская власть) в Молдавии на протяжении середины XIV – XVI вв. В частности прослежены особенности формирования и утверждения на территории Молдавского воеводства идеи богоданности власти светского властителя, привнесенной из империи “ромеев”, где она была фундаментом концепции государства. Значительное место отведено изучению вопроса статуса и властных прерогатив молдавских православных митрополитов. Отдельное внимание уделено восстаниям молдавских воевод и их стремлениям утвердить свою власть с помощью Православной церкви.

Ключевые слова: духовная власть, митрополит, Молдавия, Церковь, воевода, светская власть..

Dmytro CHUCHKO

THE RELATIONS OF THE ORTHODOX HIERARCHIES WITH MOLDAVIAN VOEVODES ARE IN THE MIDDLE OF THE XIV – XVI CENTURY

In this article the author tried to explore on the basis of the rich factual material all the most acute and debatable problems of the relations of the Church (orthodox hierarchies) with Power (voevodes) in the Moldavian from the middle of the XIV – XVI century.

Key words: spiritual power, metropolitan, Moldavia, Church, orthodox hierarchies, voevode, society power.

У добу середньовіччя Церква стає основним оплотом світської влади, представниками якої були монархи європейських країн. Без Церкви неможливо уявити цілу епоху, яка тривала більше тисячі років. Із Церквою пов'язані всі сфери людського буття Середньовіччя.

Варто нагадати, що вже невдовзі після набуттям християнством легального статусу в Римській імперії, 6-й канон Нікейського собору та 2-й канон Константинопольського собору заклали фундамент для розвитку церковного устрою та моделі взаємин Церкви і влади [21, С.34]. Проте розбіжності у політичній ситуації на Сході й Заході призвели до появи розбіжностей у зовнішніх формах церков Сходу і Заходу. На Заході, внаслідок варварських нашествь, відбулося зміцнення централізованої і монархічної структури Римської церкви [12, С.57]. Це проявилось насамперед в абсолютизації влади Римських єпископів – пап, які стали видавати накази не тільки

підлеглим архієреям і клірикам у своїй церкві, а й світським правителям. На Сході ж існував сильний світський правитель – василевс, який підтримував цивілізований лад і законність в державі і Церкві, яку очолював єпископ Нового Рима – Константинопольський патріарх. За влучним виразом французького дослідника А. Гійу візантійський імператор, “поставлений Богом на чолі держави, був живим законом, його воля не могла бути обмежена, вона простягалася на всіх і вся, навіть на церкву, і всі були його підданими або слугами”[8, С. 108]. Саме ця модель взаємин церковних ієрархів зі світськими володарями, з поширенням грецького християнства, стала домінувати на землях православних правителів Закавказзя, Балканських слов'янських країн, Русі, Валахії та Модавії.

Порівняно з іншими середньовічними державами, історія взаємин Православної Церкви і влади в Молдавській землі, особливо стосовно хронологічного періоду середини XIV – XVI ст., вивчена недостатньо, хоча джерельна база проблеми є досить широкою [1; 2; 3;4;5].

Аналіз історіографії даного питання показує, що окремі аспекти, пов'язані із владою та Церквою в Молдавському воєводстві, лише частково були предметом розгляду у XIX – XX ст. Зокрема, російський історик Є. Голубінський у праці “Короткий нарис історії православних церков болгарської, сербської та румунської або молдовлахської”(1871 р.) описав обставини заснування митрополії в Сучаві [9]. Проте в даній праці наявні певні помилки та ряд неточностей, на які згодом вказав Псковський єпископ Арсеній (Стадніцький) у своїй фундаментальній монографії “Дослідження і монографії з історії Молдавської церкви” (1904 р.). В ній дослідник теж дослідив історію Сучавської митрополії та частково розкрив питання взаємин влади та Церкви в Молдавському воєводстві [6].

З середини XX ст. відбувся спад в дослідженнях, пов'язаних з історією Молдавської Церкви. Історіографічний доробок того часу представлений публікацією молдавського дослідника Н.А. Мохова “Феодалні відносини в Молдавії в XIV – XV ст.” (1950) [13]. В ній автор дотично розглядає питання щодо організаційних заходів молдавських воєвод по створенню власної митрополії.

На зламі XX – XXI ст. відбулося поживлення досліджень з історії Молдавської Православної Церкви. Зокрема, оказіонально торкнулися проблеми історії Молдавської Православної Церкви в праці “Буковина: історичний нарис”(1998 р.) колектив українських дослідників (В.М Ботушанський, О. В. Добржанський, Ю. І. Макар, О. М. Масан, Л. П. Михайлина) [7]. Між іншим, у даній монографії розглядалися питання турботи правителів про Церкву, що проявлялося в земельних пожертвуваннях молдавських господарів монастирям та церквам Молдавії.

В українській історіографії початку XXI ст. окремі питання, пов'язані з соціально-релігійними аспектами життя православного населення Молдавського воєводства, статусом вищої православної ієрархії та відносинами з владою, дослідив М. Чучко у монографії “И взят Бога

на допомогу”: соціально-релігійний чинник в житті православного кліру населення північних волостей Молдавського воєводства та австрійської Буковини“ (2008 р.) [19].

Проблеми, що стосуються заснування Православної Молдавської митрополії в Сучаві та її єпархіальних структур, висвітлив у статті “Заснування Православної Молдавської митрополії в Сучаві та єпископств у Романі та Радівцях” автор даної публікації [18].

В румунській історіографії, питання, пов'язані із статусом православних ієрархів в структурі середньовічної Молдавської держави та їхніми функціями при дворі господарів, розглянув в праці “Історія Румунської Православної церкви” (2002 р.) І. Вікован [24].

Окремі аспекти церковного устрою в Молдавському воєводстві, взаємовідносини влади із Православною Церквою розкрито в колективній монографії “Історія Румунії” (2005 р.), що вийшла під редакцією І. Болована, І.-А. Попа [11].

Торкнувся церковно-релігійного життя в середньовічній Молдові й авторський колектив монографічного дослідження “Історія Румунії” (1996 р.), що складався з румунських і американських вчених [22]. В ній частково аналізується особливості взаємин православного духовенства з молдавськими воєводами.

Молдавська історіографія другої половини ХХ – початку ХХІ ст. представлена працями істориків В. Статі та В. Степанюка, які так само розглянули питання церковного життя в Молдавському воєводстві [16, 17]. Зокрема, праця В. Статі хоча і являє узагальнюючу працю з історії Молдавії (з найдавніших часів до наших днів,) проте окремі розділи даної монографії присвячені церковному устрою середньовічної Молдови [16]. Дослідження В. Степанюка висвітлює роль вищих православних ієрархів в господарській раді та їх превілейоване становище в Молдавському воєводстві в середині ХІV – ХVІ ст. [17].

Завершуючи огляд наукових досліджень з історії Молдавської Православної Церкви, ми можемо відзначити значну кількість дотичних згадок, що стосуються проблеми церковно-державних взаємин в добу Середньовіччя. У той же час необхідно вказати на відсутність спеціальних, комплексних досліджень, присвячених даній проблемі, яка продовжує залишатися актуальною і потребує подальших досліджень. Отже, метою нашого дослідження є комплексне дослідження питання взаємин православних церковних ієрархів та воєвод у Молдавській землі в середині ХІV – ХVІ ст., використовуючи наявну джерельну базу та новітні публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Відомо, що Молдавія внаслідок близькості Візантійської імперії та давнім контактам волохів з болгарами почала сповідувати православ'я, яке стало державною релігією. Молдавські господарі різними способами зміцнювали позиції Церкви на території князівства. А сама Православна Церква Молдавії активно підтримувала і освячувала владу господарів.

Здобувши незалежність від Угорщини, воєвода Петру Мушат прагнув створити власну автономну митрополію. Проте цього домогся від Константинополя лише молдавський господар Олександр 'Добрий'. Цей воєвода сприяв розбудові єпархіальних структур Молдавської Православної Церкви. За його правління особа митрополита стала другою по значимості після господаря в країні. Цікавим є той факт, що на цю посаду був обраний, як і в ряді європейських країн, представник родини господаря Йосиф (Мушат), якого патріарх Матфей I визнав 26 липня 1401 року канонічним митрополитом Молдавської землі [11, с. 242; 13, с. 30–31; 14, с. 33].

Господар Молдови, внаслідок утворення власної митрополії, набув право вибирати та затверджувати єпископів в залежності від їх освіченості, способу життя, і приймати рішення щодо присвоєння та позбавлення сану. Усе це пов'язано із тим, що турботу про Церкву зберігають за собою молдавські правителі. Лише рукопокладення (хіротонія) архієреїв за апостольськими правилами (згідно 4-го канону Нікейського собору 325 року) залишено за митрополитом. Зокрема, цим правилом наголошувалося, що "Новий єпископ повинен бути поставленим в сан всіма єпископами провінції. Однак, якщо це буде важко зробити, по причині невідкладної необхідності або ж по причині великих відстаней, то достатньо одночасної присутності трьох із них, та при письмовій згоді останніх потрібно здійснити рукопокладення. Підтвердження цьому повинно бути дано митрополитом кожної провінції" [21, с.18]. З іншого боку, хоча господар і має такі повноваження, в церковних справах він нічого не може змінити без згоди митрополита. Так, Д. Кантемір зазначав, що "навіть в кримінальних справах, коли господар приговорює кого не будь до смерті, у митрополита є зобов'язання підтвердити чи виправити на суді рішення господаря згідно законам, чому останній підкоряється як християнин і прибічник справедливості" [1, с. 182]. Підтвердженням цього є також той факт, що за молдавського господаря Стефана Великого видається документ, який стосується величезної кількості сановників, що мали право судити, від 30 серпня 1479 року. Зокрема, в ньому вказувалося: "Милостью божиею мы Стефан воевода, господарь Земли Молдавской... благопроизволили господства ми... како да укрепим святую церковь нашу митрополию от Радовцех... на.то яко да не имаєт ни един наш боярин, ани старости, ани шолтузи и пръгари Сучавски, ани шолтузи и пръгари Серетского тръга, ани двоници от тих двох тръгох, ани глобници от волости Сучавской, да ни имают дело до тих наших люди от Радовци от село нашему митрополию, ни судити их, ани глобу ис них братии, ни за великое дило ани за малое дило, ни за душегубство, ни за волочению дивку, що се там будет учинити у того села у Радовцех. Толко за сваду торговскою и за татбу, що се застанет лицеем у тръгу, аби судили дворници торговски тоти люди от Радовцех, а за иное аби не имали дило судити их, али аби судили их молебник наш кир Иоаникие..." [17, с. 56–57].

Необхідно відзначити також те, що спільні дії молдавської влади та митрополії Молдови, взаємна підтримка зусиль господаря та митрополита

щодо збереження незалежності країни та захисту їх підданих нагадує “ідею симфонії у взаємовідносинах між Церквою та владою, яка сформувалася ще у Візантії” [17, с. 42]. Саме з Візантії ця ідея переходить в Молдавське князівство.

Так згідно цієї ідеї Церква відає справами божественними, а держава чи правителі земними, але правителі повинні турбуватися про Церкву та про дотримання догмата і честі священства.

Згідно традиції, яка була започаткована ще при господарі Олександрі Доброму, митрополит будучи другою по значимості фігурою в ієрархії Молдавського князівства здійснював обряд помазання воєвод молдавських на господарський престол, який відбувався столиці князівства м. Сучаві і носив сакральний характер. Обряд помазання голови воєводи елеєм у формі хреста в Молдавію потрапив із Візантії, де був запроваджений в церемоніал коронації з XII ст. [19, с. 73].

Зокрема про даний обряд ми дізнаємося з Путнянського II літопису, де описується обрання Стефана Великого господарем Молдавії. Зокрема автор цієї літописі сповіщає: “Потом же събрася вьсь земля съ святѣйшим митрополитом Кир Феоктистом и съ помощью Божею помазашя его на господство на Серети, идее же именуется мѣсто то Дерептате и досель, и прияхъ скиптри Молдавской ” [2, с. 69]. Необхідно також відзначити і те, що літописець приписує його обрання Божому одкровенню. Справді Православна Церква розглядала молдавських господарів як помазаників Божих. В офіційному титулі воєводи ця ідея знайшла своє відображення у формулі “милістю Божою” та часточці “Іо”, що була скороченням теофору Іоан, який означав “обранець Божий” і був пов’язаний з церковним обрядом помазання правителя при вступі його на престол [19, с. 72]. Дана формула була запозичена з Візантії через посередництво болгар, у яких царі з династії Асена додавали його до власного імені [10, с. 142]. Зокрема в гамоті від 15 березня 1490 року Стефан Великий титулує себе: “Се азъ раб владыкы моего ісу христа, Іw Стефан воевода, божією милостію господарь земли молдавской...” [3, с. 418–419]. Проте необхідно відзначити те, що у більшості грамот молдавські воєводи не використовували часточку Іо (Іоан). Так, в грамоті того ж таки Стефана Великого від 5 червня 1472 р. вказується: “Милостію божію мы Стефан воевода, господарь земли молдавской...” [3, с. 171]. Як ми бачимо часточка Іо випущена.

Крім того, про значимість митрополита Молдавського, який займав друге місце слідом за господарем, відзначається вже в другому документі, який був підписаний в Сучаві 13 лютого 1458 року Стефаном III. Так, в ній підкреслюється, що сила цієї грамоти опирається і на “вера нашего господства вышписаного Стефана воеводи и вера митрополита нашего кир Теоктиста” і лише згодом після нього слідує “вера бояр наших Маноила, Влайкула, Петра пыркелаба, Гояна дворника..., вера всех бояр наших молдавских великих и малых” [4, с. 6].

Необхідно відзначити, що в церковних справах Стефан III прагнув

стабільності при цьому демонструючи глибоку віру та повагу представникам Православної Церкви в Молдові.

Розглядаючи господарські грамоти Штефана III Великого, ми можемо із впевненістю сказати, що він користувався підтримкою та благословенням двох митрополитів. Це насамперед був Теоктист, який був митрополитом Молдови до 1477 року, і який помазав воєводу Штефана III на господаря Молдавського князівства. Іншим ієрархом в сані митрополита Сучавського і всієї Молдови був Георгій, який знаходився на чолі молдавської Церкви до 1511 року.

Майже у всіх своїх господарських грамотах він згадував ігуменів монастирів, архімандритів, священників, єпископи, яким він приносить різні дари. Так Штефан Великий дарував села, звільнював святі обителі від податків.

Звільнення від податків або ж право імунітету, яким користувалися церковно-монастирські володіння було розпочато ще за правління молдавського господаря Олександра Доброго і було продовжено його наступниками. Так, згідно права імунітету, місцевій адміністрації заборонялося виконувати свої функції на імунітетній території, а мешканці відповідних сіл звільнялися від виконання державних повинностей [7, с. 30].

Крім того потрібно вказати на те, що цей великий молдавський господар, зберігаючи структуру Православної Церкви Молдови, яка була встановлена його дідом Олександром Добрим ще у 1401 році, прикрасив Молдавське князівство новими храмами та наділив їх землею. Так, згідно цієї структури молдавський правитель мав право обирати єпископів, хоча верхню сходику в церковній ієрархії посідає митрополит. Щодо єпископів, то як зазначає Д. Кантимір, “ в своїх єпархіях вони виконують покладені на них обов’язки, затверджують священнослужителів нижчих чинів, і якщо ними здійснені якісь гріховні дії, що не відповідають їхньому священницькому сану, то єпископи можуть лишити їх сану. Проте їхня юрисдикція не поширюється на настоятелів монастирів і архімандритів, які підпорядковуються тільки княжому суду” [1, с. 182].

Принагідно варто зауважити, що відповідно до структури Православної Церкви Молдови, якщо хтось із священників здійснив якесь порушення, то правопокарання здійснюється по вертикалі. Зокрема: дияконів від священників, священники від протопопів, ієромонахи і монахи від своїх настоятелів і архімандритів, протопопи, настоятелі монастирів та архімандрити від своїх єпископів, єпископи від митрополита, митрополит від господаря, а господар в свою чергу дістає покарання від своєї совісті і Бога.

У монастирях, якщо відбувалося недотримання монастирського благочиння ігумен повинен був наставляти винного ченця. Покарання за значні провини настоятель мав право накладати на винних лише за погодженням із старшою братією [20, с. 82].

Крім того, молдавські священники виступали не тільки в ролі святих отців, які своїми проповідями забезпечували покіру господарям, але і являлися ще

і дипломатами даних воєвод. Так, вони присутні при укладанні договорів і нерідко були їх радниками у вирішенні важливих питань пов'язаних з долею Молдавської держави.

Зокрема, під час укладення мирного договору між королем Яном Ольбрахтом і воєводою Штефаном Великим у трактаті поряд з молдавськими боярами згадується митрополит Сучавський і Молдавський Георгій та єпископ Романський і Радівецький [23, с.353].

Справді, митрополити Молдови являлися безпосередніми радниками господарів до порад яких молдавські воєводи прислухувалися. Так за порадою митрополита Йосифа у 1402 р. (за іншими даними – 1409 р., 1415 р.) Олександр Добрий звелів перенести з Четатя Албе (Білгород) до Сучави мощі св. Вмч. Іоана Нового, який був закатований татарами близько 1360 р. [16, с.61; 19, с. 72]. Крім того за наполяганням цього ж молдавського господаря св. Іоан Новий був проголошений духовним покровителем Молдавської землі [19, с. 72]. Неообхідно відзначити, що за наполяганням Теоктиста, який являвся як наведено вище другою особою після молдавського господаря, відбулося одруження Штефана Великого з Євдокією в липні 1463 року, тобто через десять років після падіння Константинополя, для того, щоб зібрати православних християн і створити сильну опозицію експансії католицизму.

Також, окрім того що митрополити були радниками господаря, вони та інші представники вищого духовенства ще могли вирушати від імені молдавських господарів послами в різні країни і з різними місіями незважаючи чи вони носять світський чи духовний характер. Тут ми можемо відзначити дипломатичну місію митрополита Даміана з протопопом Костянтином на Флорентійському соборі, де він виступав як поборник святої віри в образі ортодоксального християнства [15, с. 130-131; 24, с. 85].

Представники Церкви перебували також в господарській раді, яка в ряді документів називається просто рада. Рада, як особливий інститут в структурі Молдавської держави, набиралася власне самим господарем до складу якої входили високі сановники серед яких і було вище духовенство.

Слідтакож вказати і на те, що своєю чергу молдавські господарі турбувалися про стан Церкви. Про близькість правителя до Церкви, як інституту духовної влади, говорять багато дарунків, привілеїв якими вони наділяли молдавські святі обителі, якими є монастирі та церкви. Так правитель Молдови виступав захисником православної віри, який повинен був турбуватися про Церкву та про дотримання догмата і честі священства господар Молдови, щоб діяння і проповіді духовенства відповідали основним принципам православної віри, щоб не один з їх представників не сховався з істинного шляху.

Щодо цього молдавський воєвода-просвітитель XVIII ст. Д. Кантемір вказував, що господар повинен дбати і про те, щоб ні один з представників православного духовенства не ховав в собі вовче серце під овечою шкурою а як духовний пастир оберігав своє стадо і не подавати дурних прикладів [1, с. 179].

Принагідно слід зауважити, що молдавські господарі дбали також і про матеріальне забезпечення Церкви. Так, утримання вищого єпархіального кліру

здійснювалося за рахунок пожертвувань молдавських правителів [1, с. 1179]. Слід зазначити, що у майже всіх господарських грамотах згадуються ігумени монастирів, архимандритів, священників, єпископів, яким він приносить різні дари. Так, воевода Штефаниця 6 листопада 1520 року "въ имя вѣца и сна стго дха, троца стаа, единосѣшнаа и неразделима... Стефан воевода бжїєю млстїю... за наше здравїе и спсенїе, як ода оутврьдим и оукръпим нашу стою епскпїю wt радовцех, идиже ест храм, иже въ стих вѣца нашего архїерарха и чудотворца, Николаа...дали и потврьдили ...села, на имя Радвѣци и съ млини и великыи Квѣцманъ и съ оусими своими приселкы,шо къ Квѣцману прислоухают, на имя приселкѣмъ, Хаврилѣвѣци и Хливишча и Давидѣвѣци и Садкѣвѣ и Кливодинуль и Блоудна и Суоуховерхъ и Чаплинци и Валева...". Також в даній дарчїй грамоті він крім перелічених сіл дарує село Рогїзну із пасікою та ще ряд сіл з присілками або ж хуторами [5, с. 261-262].

Ще одним наочним виразом обґрунтування ідеї самодержавної, царської влади молдавських воевод стала, насамперед, іконографічна традиція XV-XVII ст. Так, вотивні портрети господарів у монастирських обителях Воронця, Св. Іллі, а також Петрівцях, Радівцях, Молдовиці, Сучавиці своєю композицією, поставою фігур, шатами та інсценіями були прямим наслідуванням іконографії візантійських василевсів [10, с. 143].

Необхідно також відзначити, що молдавських господарів, які були ктиторами церков та монастирів, хоронили у зведених на їхні кошти культових спорудах [19, с. 167]. Так, Бистрицький літопис повідомляє нам, що господар Олександр Добрий "погребен въ Бистрический монастыр, иже и създа самъ..." [2, с. 57].

Загалом у їхніх взаєминах до певної міри реалізувалася поширена в православному світі, який і далі залишався в полі впливу Константинополя, велика мрія візантійської цивілізації щодо універсального християнського суспільства, адміністрованого імператором і духовно керованого Церквою [19, с. 74]. Справді, згідно цієї мрії універсального християнського суспільства все небесне залежить від Бога, а все, що відбувається на землі, від імператора, єдиного управителя земного дому – візантійської держави [8, с. 101].

Отже, наявні джерела засвідчують, що у взаєминах між молдавськими господарями та православними ієрархами Молдавської Церкви протягом XIV-XVI ст. панувала своєрідна "симфонія", відповідно до якої Церква відала справами божественними, а держава чи правителі – земними, але правителі повинні були турбуватися про Церкву, її матеріальне становище, дотримання непорушності догматів і честі священства.

Джерела та література: 1. Кантемир Д. Описание Молдавии.- Кишинев, 1973.- 222 с.; 2. Славяно – молдавские летописи XV – XVI вв.- М: Наука, 1976.- 151 с.; 3. Documente lui Stefan cel Mare (1457-1492) / Publicate de Ioan Bogdan. - Bucuresti: Atelierele Grafice Soctc & Co., Societate Anonima, 1913. - Vol.I. – 518 p.; 4. Documente lui Stefan cel Mare (1457-1492) / Publicate de Ioan Bogdan. - Bucuresti: Atelierele Grafice Soctc & Co., Societate Anonima,

1913. - Vol.II. – 611 p.; 5. Documente moldovenesti dela Stefanita voevod (1517-1527) / Publicate de M. Costachescu. - Iasi: Institutul romanesc de arte grafice "Вгаво", 1943. - 640 p.; 6. Арсений, епископ Псковский. Исследования и монографии по истории Молдавской церкви.- СПб.: Типография Ф. Вайсберга и П. Гершунина, 1904.- 583 с.; 7. Буковина: історичний нарис. - Чернівці: Зелена Буковина, 1998.- 416 с.; 8. Гийу А. Византийская цивилизация. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005.- 552 с.; 9. Голубинский Е. История молдавской православной церкви.- М.: Изд-во университетской типографии (Катков и К), 1871.- 200 с.; 10. Гостюк А. Влада, ідеологія, власність: монархія у сприйнятті східнороманського населення Буковини в середині XIV – на початку XX ст. // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології та етнології: Зб. наукових праць. - Чернівці: Прут, 2005.- Т.1(19).- С. 139-147; 11. История Румынии/ И. Болован, И.-А. Поп (координаторы) и др.- М.: Издательство "Весь мир", 2005.- 680 с.; 12. Калліст (Уер), митрополит. Православна Церква. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА. 2009. – 384 p.; 13. Мохов Н.А. Феодальные отношения в Молдавии в XIV – XV вв.// Феодальные отношения в Молдавии в период XIV – XVIII веков. Сборник статей./ Под ред. А. Д. Удальцова, Л. В. Черепнина.- Кишинев: Государственное издательство Молдавии, 1950.- 255 с.; 14. Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя треть XIV – начало XIX в.)/ Отв. Ред. Д. М. Драгнев.- Кишинев, 1987.- 464 с.; 15. Сырку П. А. Новый взгляд на жизнь и деятельность Григория Цамблака // Журнал министерства народного просвещения. – Часть ССXXXVI. – 1884. – Ноябрь. – С. 106-153 16. Стати В. История Молдовы. – Chisineu: S. n., 2002. – 480с.; 17. Степанюк В. Государственность молдавского народа: Ист., полит. и правовые аспекты.- Ch.: I.S.F.E. - P."Tipografia Centrala", 2006. – 632 с.; 18. Чучко Д. Заснування Православної Молдавської митрополії в Сучаві та єпископств в Романі й Радівцях // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології та етнології: Зб. наукових праць.- Чернівці: Прут, 2007.- Т.1(25).- С. 321-326; 19. Чучко М.К."И взят Бога на помощь": соціально-релігійний чинник в житті православного кліру населення північних волостей Молдавського воєводства та австрійської Буковини (епоха пізнього середньовіччя та нового часу). - Чернівці: Книги–XXI, 2008.- 368 с.; 20. Чучко М. Духовні пріоритети та побут православних чернечих обителів Буковини в епоху пізнього середньовіччя та нового часу// Питання стародавньої та середньовічної історії, археології та етнології: Зб. наукових праць. - Чернівці: Прут, 2007.- Т.2(24).- С. 69-88; 21. Франтишек Д. Идея апостольства в Византии и легенда об апостоле Андрее / Д. Франтишек. – СПб.: ИЦ "Гуманитарная Академия", 2007. – 384 с.; 22. A History of Romania. - Iasi: Veritas, 1996. - 724 p.; 23. Pacurariu M. Istoria Bisericii Ortodoxe Romane/ M. Pacurariu. – Bucursti: Editura Institutului biblic si de misiune al Bisericii Ortodoxe Romana, 1991. – Vol I. –671 p.; 24. Vicovan I. Istoria bisericii ortodoxe Romane / I. Vicovan. - Iasi: Trinitas, 2002. - Vol.I. - 299p.